

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 1, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 658:330.322

О. Ю. Попова,
д. е. н., професор, професор кафедри економіки підприємства,
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
К. О. Белоусова,
аспірант кафедри економіки підприємства,
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТОЧОК БЕЗЗБИТКОВОСТІ ПРИ ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ З УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

О. У. Popova,
Dr. of Sci. (Economics), professor, Department of Enterprises Economics
Donetsk National Technical University, Donetsk
К. О. Belousova,
Postgraduate, Department of Enterprises Economics,
Donetsk National Technical University, Donetsk

FEATURES OF FORMING THE BREAK-EVEN POINT IN DECISIONS CONCERNING THE MANAGEMENT OF THE RESOURCE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE DEVELOPMENT

Розглянуто зміст рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства. Обґрунтовано доцільність використання технології аналізу беззбитковості для оцінювання наслідків таких рішень. Показано умови формування псевдоточок беззбитковості, в яких порушується логіка використання класичних критеріїв оцінювання ефективності рішень.

The content of management decisions concerning the enterprise resource potential development is considered. The feasibility of using the technology of break-even analysis in such decisions is justified. Conditions of formation of the pseudo break-even points are shown, in which the logic of using classic criteria for evaluating effectiveness of the decisions is shown.

Ключові слова: рішення, точка беззбитковості, псевдоточка беззбитковості, фінансовий результат, ресурсний потенціал розвитку підприємства.

Keywords: decision, break-even point, pseudo break-even point, financial result, resource potential of the enterprise development.

Постановка проблеми. Незадовільні соціально-економічні результати господарювання більшості вітчизняних підприємств вимагають пошуку та використання ефективних інструментів забезпечення беззбитковості діяльності та подальшого прискорення розвитку. Успішність вирішення зазначених проблем в значній мірі залежить від умов залучення та використання ресурсів на підприємствах відповідно до місії. Вибір умов залучення та споживання ресурсів в господарській діяльності обумовлюється специфікою прийнятих на підприємстві господарських рішень, ефективність яких залежить від співвідношення доходів та витрат, що визначають фінансові результати господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у вирішення питань підвищення ефективності господарської діяльності на засадах ресурсного забезпечення процесів розвитку підприємства та окремих аспектів даної проблеми є наукові дослідження таких українських та закордонних вчених, як В. Момот, О. Кендюхов, О. Мартьякова, Р. Лепа, О. Половян, І. Швець, О. Шилова, В. Хобта, Н. Цопа, І. Ягнюк та інші. Наукові розробки вчених-економістів з проблем ефективного використання ресурсів для забезпечення зростання потенціалу підприємства спрямовані на створення дієвого інструментарію прискорення розвитку господарських процесів з урахуванням наявності складних соціально-економічних відносин у системі господарювання, широко розвиваються сьогодні [1-2]. Водночас питання їх забезпечення організаційними заходами і методами оцінювання доцільності використання ресурсів для формування потенціалу розвитку залишаються досі актуальними.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відзначаючи високу наукову значущість сучасних розробок у сфері управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства, представлених у роботах вітчизняних вчених-економістів, слід зауважити, що поглибленого дослідження потребують теоретичні і практичні аспекти формування фінансового результату підприємства при різних умовах залучення ресурсів до господарської діяльності, що повинно становити підґрунтя для розробки дієвих управлінських рішень, орієнтованих на покращення фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання.

Мета статті. Метою роботи є виявлення умов формування точок беззбитковості при прийнятті рішень відносно управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства для забезпечення зростання фінансових результатів господарської діяльності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Реалізація управлінських функцій у сфері управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства базується на прийнятті рішень. Особливістю цих рішень є довготривалі та неперенні наслідки, які призводять до зміни ресурсного потенціалу розвитку підприємства на кожному наступному етапі, а повернення до попереднього стану стає неможливим або вимагає значного зростання обсягу використання додатково залучених ресурсів, що суттєво знижує ймовірність досягнення запланованого рівня прибутку (Π_{max}). Умовою отримання максимального рівня прибутку є продаж всього обсягу виробленої продукції за плановими цінами. При цьому максимальний рівень негативного результату управлінських дій вимірюється сумою всіх витрат, пов'язаних із реалізацією та збутом виробленої продукції, які визнаються збитками при відсутності платоспроможного попиту внаслідок низької цінності виробленої продукції для споживача або за цінами виробника, які перевищують індивідуальну оцінку корисності даного продукту та зумовлюють неготовність оплачувати оголошену на ринку ціну продукції кінцевим споживачем (Z_{max}). Умовою отримання максимального рівня збитку є повна відсутність платоспроможного попиту на вироблену продукцію, тобто вся вироблена продукція не є проданою на ринку.

Для рішень у сфері управління ресурсним потенціалом розвитку, як для будь-яких рішень в інших сферах господарської діяльності підприємства, характерною є необхідність вибору з ряду альтернатив, які мають власні наладки їх реалізації. Передумовою прийняття рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства є поява проблеми, яку у загальному вигляді можна представити як міру розбіжності між бажаним та дійсним станом господарської діяльності

підприємства. В цих умовах потреба в реалізації управлінських рішень обумовлена необхідністю забезпечення фінансового стану підприємства на рівні, не гіршому за попередньо досягнути. Враховуючи, що головною характеристикою успішності функціонування підприємства є фінансові результати, то критерієм вибору певного варіанта рішення з переліку альтернативних є зростання фінансових результатів, а саме чистого прибутку, отриманого після продажу виробленої продукції. При цьому доцільним є виділення ряду альтернатив прийнятих рішень, наслідки реалізації яких умовно можна поділити на три базові групи – оптимістичні рішення, задовільні рішення та песимістичні рішення, особливості прояву яких доцільно проілюструвати на прикладі формування точки беззбитковості підприємства (рис. 1).

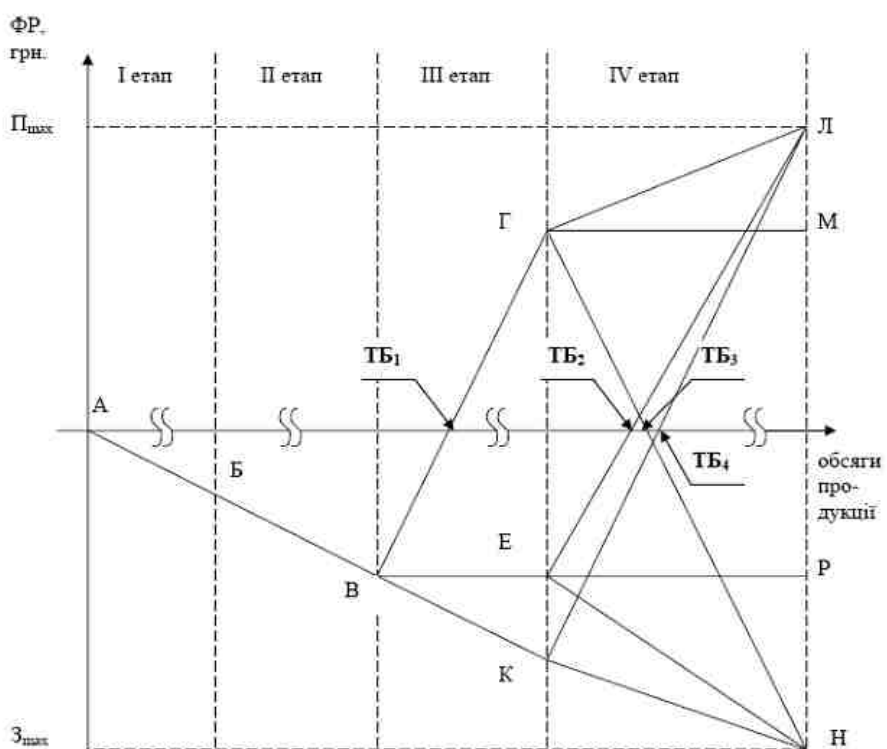

Рис. 1. Карта траєкторій результатів управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства

Формування точки беззбитковості підприємства (рис. 1) традиційно розглядається з позиції рівності виручки від реалізації та повних витрат, пов'язаних із виробництвом та збутом продукції (суми змінних та постійних витрат) [3, С. 147; 4, С. 131]. При оцінці беззбиткового стану для монопродуктових підприємств можливим є розрахунок точки беззбитковості у натуральних одиницях, для поліпродуктових виробництв доцільним є використання грошових одиниць виміру точки беззбитковості. При цьому повна сума витрат характеризує рівень використання ресурсного потенціалу підприємства, а динаміка фінансового результату відображає спрямованість розвитку підприємства. Підтвердженням цього є висновки фахівців у сфері фінансового менеджменту, якими стверджується, що «якщо підприємство в цілому націлено на високі темпи розвитку, ріст обсягу продажів, завоювання частки ринку, максимізацію прибутку, то метою формування фінансових результатів є високі темпи їх росту; якщо підприємство стабілізує свою діяльність, задовольняючись мінімальним рівнем рентабельності або просто беззбитковою діяльністю, то управління фінансовими результатами повинне бути сконцентовано на забезпеченні такої їх суми, що забезпечує поточну платоспроможність» [5, С. 145-146].

Етапи постачання ресурсів та використання їх у виробничих процесах (етапи I та II на рис.1) супроводжуються виникненням витрат, розмір яких обумовлюється масштабами виробництва, технологіями, договірними відносинами між замовником та підрядниками тощо. Характерною особливістю даних етапів є зростання обсягів витрат до моменту накопичення такого обсягу продукції, який відповідатиме договірним обов'язкам, укладеними із споживачами виробленої продукції (відрізок АВ на рис. 1). Досягнута точка В є точкою біфуркації, яка визначається таким обсягом виробленої продукції, при якому відбувається докорінна зміна напрямку формування фінансового результату діяльності підприємства. В цій точці подальший розвиток підприємства можливий за трьома сценаріями – оптимістичний (відповідає напрямку, позначеному відрізком ВГ), задовільний (відповідає напрямку, позначеному відрізком ВЕ), песимістичний (відповідає напрямку, позначеному відрізком ВК). Можливість розвитку за оптимістичним сценарієм обумовлена рядом факторів, узагальнююча оцінка яких представлена наявною цінністю виробленої продукції для споживача, що проявляється у відповідності очікувань до споживчих властивостей продукції, достатньому рівні якості за прийнятною для споживача ціною. При реалізації даного сценарію на етапі збуту (етап III на рис. 1) стає можливим досягнення точки беззбитковості ТБ₁, в якій фіксується мінімально достатній рівень ефективності, що визначається рівністю витрат і доходів від продажу виробленої продукції із подальшим зростанням фінансових результатів у зоні прибутковості.

Задовільний напрям розвитку (відрізок ВЕ) за своїм змістом є проміжною ситуацією між оптимістичною та песимістичною оцінкою траєкторії розвитку: оптимістичним аспектом при цьому можна вважати є стабілізацію витрат та їх фіксацію на постійному рівні, а песимістичним аспектом є відсутність на етапі III ситуації беззбитковості, що означає необхідність випуску додаткового обсягу продукції при збільшенні використання ресурсів для забезпечення функціонування підприємства у зоні прибутку. Досягнення беззбиткового стану (точки ТБ₂) можливе при спрямованості розвитку за умови прийняття рішень, наслідки яких відповідають оптимістичним оцінкам. Задовільний напрям розвитку може бути зафіксований і в зоні прибутковості діяльності підприємства (відрізок ГМ на рис. 1). Негативною рисою даної траєкторії слід вважати відсутність зростання при збільшенні обсягів виробництва, але враховуючи стабільність прибутків діяльність підприємства може визнаватися ефективною. Небезпекою даної траєкторії слід вважати ситуацію, в якій відбувається компенсація прихованих збитків за рахунок отриманих доходів на попередніх етапах, тому для визнання діяльності ефективною слід проводити додатковий аналіз.

Гранично песимістичною траєкторією слід вважати напрям, позначений відрізком ВК, який характеризує збільшення обсягів збитків при подальшому нарощуванні обсягів виробництва. Основною причиною такої траєкторії є відсутність попиту на вироблену продукцію, однак прийняття рішень може призвести до утворення точки біфуркації (точка К на рис. 1), в якій траєкторія розвитку, позначена відрізком КЛ, призведе до утворення точки беззбитковості (точка ТБ₄), в якій подальше нарощування обсягів виробництва призведе до компенсації витрачених ресурсів та отримання бажаної норми прибутку. Відсутність відповідних рішень у точці К обумовлює регресійний напрям зміни фінансових результатів (відповідає відрізку КН) із отриманням граничного рівня збитку у розмірі Z_{max} .

Етап споживання (етап IV) є найбільш відповідальним для прийняття рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку, адже існує небезпека виникнення псевдоточки беззбитковості (ТБ₃), наявність якої порушує загально прийняті трактування критеріїв ефективності, відповідно до яких будь-які обсяги виробництва та продажі продукції, більші за точку беззбитковості, опиняються у зоні прибутку, а обсяги, менші за точку беззбитковості – у зоні збитків. Особливістю псевдоточки беззбитковості ТБ₃ є те, що подальше нарощування обсягів виробництва обумовлює появу збитків та їх накопичення відповідно до темпів збільшення обсягів виробництва.

Таким чином, аналіз беззбитковості є ключовим інструментом стратегічного аналізу ресурсних можливостей розвитку, що дозволяє оцінити не лише поточний стан підприємства у конкурентному середовищі на основі дослідження ретроінформації, а й виступає інструментом прогнозування майбутніх станів для аналізу ефективності реалізації місії підприємства у довгостроковому періоді [6, С. 123]. Підсумовуючи особливості формування точок беззбитковості, графічна ілюстрація

яких наведена на рис. 1, доцільно рекомендувати наступні характеристики рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства (табл. 1).

Таблиця 1. Характеристика рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства

Наслідки рішень	Тип впливу на фінансовий стан	Зміст рішення	Спрямованість розвитку	Тип використання ресурсів	Умови нарощування ресурсного потенціалу
Оптимістичні	Прибутковість	Спрямовані на підтримку співробітництва	Прогрес	Розширене відтворення	Екстенсифікація
Задовільні	Відсутність зростання	Адаптація	Стійкість	Просте відтворення	Переважно екстенсифікація
Песимістичні	Збитковість	Спрямовані на подолання конфліктів	Регрес	Звужене відтворення	Інтенсифікація

Вибір управлінського інструментарію управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства залежить від очікуваних наслідків рішень, які доцільно поділити на такі: оптимістичні, задовільні, песимістичні (табл. 1). Залежно від типу рішень умови нарощування ресурсного потенціалу можуть розподілятися між інтенсифікацією та екстенсифікацією. Традиційно пріоритетним в практиці господарювання вважається процес розвитку на засадах інтенсифікації, що проявляється у застосуванні на підприємстві більш досконалих виробничо-збутових процесів за умови перетворення структури ресурсів у напрямку економії як засобів виробництва (предметів та засобів праці), так і власне праці. Використання умови інтенсифікації для нарощування ресурсного потенціалу розвитку підприємства обумовлено необхідністю подолання збитковості та регресійного напрямку траєкторії розвитку при наявності наслідків песимістичного характеру. В результаті використання умови інтенсифікації зростання фінансового результату забезпечується зростання продуктивності праці, заміна ресурсів (зокрема, заміна природних ресурсів на штучні, більш дорогих на більш дешеві при збереженні якості виробництва продукції тощо).

Особливістю інтенсифікації можна вважати об'єднання зростання, адже нескінченне прирощення фінансових результатів за рахунок економії використання матеріалів, очевидно, є неможливим і вимагатиме при вичерпанні потенціалу використаних ресурсів залучення додаткових обсягів ресурсів. Це означає, що переважною умовою нарощування потенціалу розвитку підприємства є екстенсифікація. Сутність умови екстенсифікації проявляється у кількісному збільшенні обсягу залучених до процесів виробництва та збуту ресурсів, що створює підґрунтя для подальшого зростання фінансових результатів за рахунок збільшення масштабів виробництва. Частково проявом екстенсифікації можна вважати момент залучення інвестицій на підприємство, однак подальше використання інвестиційного об'єкта вже може біти інтерпретовано як перехід до інтенсифікації.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про наявність низки проблем у формуванні та реалізації ресурсного потенціалу розвитку промислових підприємств в Україні, що пов'язане із виявленою розбалансованістю зміни основних економічних показників господарської діяльності, а саме доходів і витрат, співвідношення між якими визначає рівень фінансового результату. Виявлено, що недостатньо мірою розроблено інструментарій управління господарськими процесами на підприємстві, що вимагає створення нового підґрунтя для успішної реалізації прискорення всебічного розвитку промисловості на засадах управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства. Запропонований в роботі інструментарій обґрунтування господарських рішень на основі технології аналізу беззбитковості дозволяє здійснити залежно від прогнозованого напрямку розвитку більш об'єктивний вибір умов нарощування ресурсного потенціалу. Враховуючи, що використання умови екстенсифікації та інтенсифікації можна вважати взаємодоповнюючими процесами, які змінюють один одного, тому у подальшому необхідним є обґрунтування оптимальних сполучень даних умов для досягнення беззбиткового стану господарської діяльності підприємства та забезпечення всебічного розвитку підприємства при досягненні бажаних значень рівня фінансового результату.

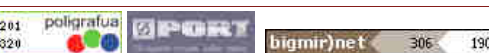
Список літератури

1. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.
2. Dementiew V.V. Zustand und die Perspektiven der Förderung umweltorientierter Entwicklung von ukrainischen Unternehmen / V.V. Dementiew, O.Y. Popova // Wdrażanie Rozwoju Zrównoważonego: Strategie I Instrumenty. – Częstochowa: Wydawnictwo Akademii Polonijnej w Częstochowie "Educator", 2008. – P. 293-305.
3. Благой В.В. Факторний аналіз беззбиткового обсягу продажів / В.В. Благой // Вісник НТУ „ХПІ”. – 2013. – № 22 (995). – С. 146-151 (Сер.: Технічний прогрес і ефективність виробництва).
4. Олександренко І.В. Методичні підходи до діагностики ефективності діяльності підприємства / І.В. Олександренко // Економічний форум. – 2013. – № 4. – С. 125-135.
5. Потриваєва Н.В. Формування фінансових результатів підприємств / Н.В. Потриваєва, М.В. Похилюк // Економічний форум. – 2013. – № 4. – С. 142-146.
6. Морохова В.О. Аналітичний інструментарій стратегічного аналізу / В.О. Морохова, Н.М. Василик // Економічний форум. – 2013. – № 4. – С. 120-125.

References

1. Novikova, O.F., Amosha, O.I., Antonyuk, V.P., et al. (2012), *Stalyj rozvytok promyslovoho rehionu: sotsial'ni aspekty*, NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti, Donetsk, Ukraine.
2. Dementiew, V.V., Popova, O.Y. (2007), "Umweltorientierte Ausbildung an ukrainischen Universitäten, Netzwerke und Nachhaltigkeit im Transformationsprozess" In: Kramer, M., Valentin, M. (Hrsg.) *Netzwerke und Nachhaltigkeit im Transformationsprozess. Kooperationsprojekte mit Mittel- und Osteuropa*. Wiesbaden, Deutscher Universitäts-Verlag, pp. 183-191.
3. Blahoj, V.V. (2013), "Factor analysis the break-even sales", *Visnyk NTU „KHPi”*, vol 22 (995), pp. 146-151 (Ser.: Tekhnichnyj prohres i efektyvnist' vyrobnytstva).
4. Oleksandrenko, I.V. (2013), "Methodological approaches to the diagnosis the enterprise efficiency", *Ekonomichnyj forum*, vol.4, pp. 125-135.
5. Potryvaieva, N.V., Pokhyliuk, M.V. (2013) "Formation the financial results of the enterprise", *Ekonomichnyj forum*, vol 4, pp. 142-146.
6. Morokhova, V.O., Vasylyk N.M. (2013), "Analytical tools of strategic analysis", *Ekonomichnyj forum*, vol 4, pp. 120-125.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"